Cahit Irgat'ın *Ortalık* Adlı Şiir Kitabında Mizah

DERYA KILIÇKAYA

Cahit Irgat, toplumcu gerçekçi kuşağının önemli isimlerindendir ve yayımladığı şiir kitaplarıyla edebiyatımıza yeni bir nefes getirmiştir. *Bu Şehrin Çocukları* (1945), *Rüzgârlarım Konuşuyor* (1947), *Ortalık* (1952), *Irgat'ın Türküsü* (1969) adlı eserlerin sahibi olan Şair, genellikle şiirlerindeki iyimser yanla tanınır. Onun önemli eserlerinden biri olan *Ortalık*'ta da bu iyimserlik sezilebilir. Cahit Irgat'ın *Ortalık* adlı eserinde, birbiriyle zıt olan şiirlerin bir arada olduğu görülür. Mizah ile hüznün karşımı olan bu eserde, bir şiir okuru acı gerçeğiyle hüzünlendirirken, ardından gelen bir başka şiir ise gülümsetebilmektedir. *Ortalık*'ta yer alan şiirlerin birçoğunda bu gülümsetme özelliği görülür. Yazımızda bu eserdeki şiirler, mizahi açıdan ele alınıp incelenecektir.

Mizah, çok geniş bir kavramdır ve içinde birçok farklı teknik barındırır. En genel tanımıyla mizah, "*Olayların gülünç, alışılmadık ve çelişkili yönlerini yansıtarak insanı düşündürme, eğlendirme ya da güldürme sanatına verilen ad*"dır (AB 16: 164). Mizahın kategorilerinden biri olan ironi ise şöyle tanımlanır: "*Edebiyatta, asıl anlamın gizlendiği ya da sözcük anlamlarıyla çeliştiği sözel biçimiyle (sözel ironi) kullanılan ya da sahnede beklenen olayla gerçekleşen olayın uyuşmama durumuna (dramatik ironi) yol açan teknik*" (AB 12: 16) İroni yapmanın pek çok yolu vardır:

" 1. *İfade edilenin, söylenilenin tersini kasdetmek,*

2. Mevcut olan veya olması beklenilene tam manâsıyla aykırı olma,

3. Mizahî veya alaycı ifade,

4. Birleşen şart ve durumların

beklenilenden veya uygun olandan çok farklı, onun tamamen zıddını ortaya çıkarması,

5. Tartışmada bilmezlikten gelme" (Enginün 1986: 211)

Görüldüğü gibi ironi, mizahın içinde bulunan bir tekniktir ve birçok özelliği vardır; ama bu kavramın içinde sadece ironi yoktur. Onun yanı başında, "kara mizah" olarak adlandırılan bir başka kategori bulunur: "*Hem ürkütücü ve korkunç, hem de komik ögelere yer veren, yalnız güldürmeyi değil yergiyi düşündürmeyi de amaçlayan mizah türü.*" (AB 12: 571) Kara mizahı kanlı bir kristal olarak tanımlayan Enis Batur, görüşlerini

şöyle belirtir: "*Kara mizahın ayırdedici bir özelliği de, tohumunda görülen koyu umutsuzluktur: Evrime dönüşüme, kısacası geleceğe inanmaz Kara Mizahçılar: Gelecek de Tarih gibi bir umutsuzluk kuyusudur.*" (Batur 1987: 8) Cahit Irgat, yukarıda özellikleri sıralanan mizahi ögeleri *Ortalık*'ta kullanmış ve okurunu bir nebze de olsa gülümsetmeye çalışmıştır.

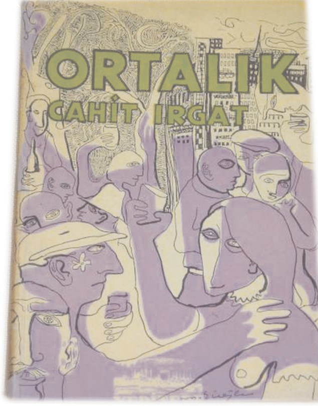
A. "Atların Ölümü"

Ortalık'ta mizahi bir tutumla yazılmış ilk şiir "Atların Ölümü"dür. Tekerlemeye kayan havasıyla şiir, bir kara mizah örneğidir. Şiirde, Cahit Irgat insanları atlara benzetmiş ve şiirine espri katarak, bu dünyada insanların yaptığı her şeyin suç olarak kabul edildiğini anlatmaya çalışmıştır. Adamın biri yerine "atın biri" şeklinde başlayan şiirin ilk iki mısrası şöyledir:

"*Atın biri şaha kalktı*
Vurdular" (s. 18)

Şiire göre bu dünyada, başarılı olan bir kişi, başkaları tarafından pek hoş karşılanmaz. Bu durumu at sözcüğüyle simgeleştiren Şair, mizahi bir şekilde atın şaha kalkmasının bile suç olduğunu anlatmaya çalışır. Şiir, bir başka atın ya da insanın durumuyla devam eder. Bu sefer atın biri ihtiyarlamıştır, o zaman onu vurmak gerekir ve vururlar. Burada Şairin insanları ata benzetmesinin sebebi, insanoğlunun bir yarış atı gibi dünyada yarışmasıdır. Şiirin bu kısmında aslında yarış atlarından bahsedilir, bir yarış atı şaha kalkıp binicisini yere düşürmemelidir, yoksa vurulur. Yine bir yarış atı ihtiyarlamamalıdır, o zaman da vurulur. Aynı yaşlı insanların son dönemlerinde yalnız bırakılmaları gibi. Bu da bir çeşit vurulmadır insan için ve acı verir. Cahit Irgat, ürkütücü ve korkunç bir şey olan vurulmayı esprili bir ifadeyle, tekerleme biçiminde anlattığı için şiir kara mizahın sınırları içine girer. Şiirde bir başka at ise kimse tarafından vurulmadan eceliyle ölür. Bu durum gülünerek karşılanır diğerleri tarafından; çünkü tuhaf bir durumdur. İlla atların öldürülmesi gerekir, kendileri ölürlerse iş gülünçleşir. Burada şair,

yine at- insan ilişkisi üzerinden, insanoğlunun acı durumunu mizahi bir yolla gözler önüne serer. Bu dünyada insanlar hep başkaları tarafından arkadan vurulmaya, darbe yemeye alışmıştır. İnsanların arkasından kuyu kazan başka insanlar hep vardır. Bu yüzden bir kişi kendi kendine kuyuya düşüyorsa, bu gülünmesi gereken bir durumdur. Şiirdeki atlardan ya da insanlardan biri kendisi düştüğü, mecaz anlamda öldüğü için dalga geçilen at ya da kişi olmuştur. Burada Şair, ister istemez okuyucusunu da gülümsetir; çünkü acı bir gerçeği insanların yüzüne mizahi bir yolla çarpar. Şiirin ilginç mısralarından biri ise şudur:

"Atın biri, atın bini, milyonu
Tepindiler"

Bu mısralarda Şair, mizahi bir tutumla atların ya da insanların para hırsından bahseder ve kara mizah yoluyla bu durumla dalga geçer. İnsanlara binleri, milyonları attığınız zaman kendilerini kaybederler ve coşarlar; çünkü insanoğlunun gözünü para hırsı bürümüştür. Şiirde de atın biri, milyonlarca parayı savurduğu zaman diğer atlar tepinirler. Bu, paraya karşı bakışın mizahi bir dille ifadesidir.

Cahit Irgat, şiirinde bu sefer "sütçü beygiri" ifadesini kullanarak şiirine daha da ironik bir hava katar. Atın biri sütçü beygiridir. Sütçü beygiri ifadesi bilindiği gibi yavaş insanlar için kullanılır. Sütçü beygiri gibi olmak yavaş davranmak anlamına gelir. Bunun böyle olmasının nedeni ise eski zamanlarda sütçülerin süt taşımak için yararlandıkları beygirlerin durumuyla ilgili. Bu beygirler, emektar olarak kabul edilir, fazlasıyla yorgun ve zayıf olurlar. Şiirde çeşit çeşit atlardan bahsedilir; çünkü insanlar da çeşit çeşittir. Şiirdeki sütçü beygirinin karşılığı ise ezilen, alt tabakadaki insanlardır. Şair, mizah yoluyla bize bu insanları da hatırlatır. Şiirinde atların ya da insanların yaptığı her şeyin suç olarak kabul edildiğini ifade etmeye çalışan Şair, bunu şöyle dile getirir:

"Atın biri yağmur rüzgârı
Kişnediler"

Şiirin son iki mısrası oldukça ilginç bir şekilde yazılmıştır. Atlar yem borusunu dinlerler ve dinledikten sonra ölürler. Yem borusu, atlarla ilgili bir kavramdır. Bu boruyla ilgili şöyle bir hikâye anlatılır:

"Osmanlı döneminde hayvanların taşındığı uzun deniz yolculukları bir

hayli problemli geçermiş. İnsanlar için yiyecek stok edilirmiş ama, büyükbaş hayvanlar için yeteri kadar stok yapılamazmış. Kısıtlı olan yemler o nedenle çok ölçülü ve dikkatli verilirmiş. Eğer hava koşulları gibi nedenlerle planlanan süre aşılacak gibiyse, hayvanlara ancak ölmeyecekleri kadar yem verilirmiş. Yem verileceği zaman boru çalınır, bu sese alışkın olan hayvanlar pozisyon alıp öylece beklermiş. Bu tür bir Afrika yolculuğuna (muhtemelen Kongo) ilk kez katılan Kırımlı bir Osmanlı subayı, hava muhalefeti nedeniyle yiyeceklerin ve hayvanlara verilen yemlerin ne kadar dikkatle ve ölçülerek dağıtıldığına şahit olmuş. Ancak sürenin tahmin edilenin üzerinde uzaması nedeniyle hayvanların yemleri çok azalmış. Hayvanlar tepinip duruyor, huzursuz sesler çıkartıyorlarmış. Keneden, pireden değil, açlıktan. Bu durum gemidekilerin vicdanlarını olduğu kadar kulaklarını da rahatsız ediyormuş. Derken, biri çıkıp boru çalmaya başlamış. Hayvanlar susmuş, huzursuzlukları yerini sessiz beklentiye bırakmış. Bir süre geçmiş, bir süre daha. Fakat hayvanlara yem verilmiyor. Kırımlı subay merakla sormuş: -Madem yem verilmeyecek neden boru çaldı? Kaptan subaya dönerek izah etmiş: - Bu boru `yem borusu`dur. Hayvanların istihkakı azalınca biz de öğünleri azaltıyoruz. Önceden boru çalarak yem veriyoruz ki, şartlansınlar. Borunun sesini duyar duymaz yem verileceğini zannediyorlar. Beklemeye başlıyorlar. Bu arada bir öğünlük süre sessiz geçiyor. Rahat ediyoruz. Diğer öğün vaktinde tekrar boru çalarak yemlerini veriyoruz." (Böhürler 2006)

Şiirde atların ölümü ironik bir şekilde veriliyor. Atlar yem borusunu dinledikten sonra bekliyorlar; yem yemeleri gerekirken ölüyorlar. Burada aynı zamanda ironinin özelliklerinden biri olan "*mevcut olan veya olması beklenilene tam manasıyla aykırı olma*" özelliği vardır. Okurlar atların yemlerini yemesini ve rahatlamasını beklerken, tam tersi bir şey olur ve atlar ölür. Buradaki atlar, insanlar olarak düşünülürse şu görülür: İnsanlar da atlar gibi çoğu zaman kandırılır. Onlara yiyecek, giyecek, para sağlanacağı söylenir. İnsanlar yem borusunun çağrısına benzeyen bu uyarıyı duyunca sakinleşip beklemeye başlarlar; fakat yukarıdaki hikâyede olduğu gibi bu bekleyiş fazla uzun sürer. Sonuç, insanların ölümüdür. Kara mizahın ürkütücü ve korkunç ögelerle beraber insanı gülmeye sevk etmesi durumu vardır burada. Şiirdeki ölen atlar ya da insanlar ise yukarıdakilerin çaldığı "yem borusuna" aldanan sıradan, yoksul insanlardır. Cahit Irgat, şiirinde insanların ölümünü, at simgesini kullanarak mizahi bir yolla anlatmıştır.

B. "Taksi"

Cahit Irgat'ın *Ortalık* adlı eserinde mizahi bir tutumla yazılmış şiir-

lerden biri de "Taksi"dir. Diyalog tekniğiyle oluşturulan bu şiirde, Şair, taksilerin çektikleri çileden bahseder. Yine tekerleme havasıyla yazarak şiire espri katmaya çalışmıştır Cahit Irgat. Bu şiir "Atların Ölümü"nde olduğu gibi simgeci bir tutumla yazılmaz. Şair, gerçekten burada taksilerin zorlu mücadelesini anlatır. Anlatırken de kişileştirmeden faydalanır; şiirde taksi bir insanmış gibi konuşur, derdini anlatır. Şiirin ilk iki mısrası şöyledir:

"*- Çektiğim yeter gayri!*

- Gayrisi mayrisi yok, taksi!" (s. 19)

Taksi, yıllardır insan taşımaktan ve yorulmaktan bıkmıştır; "yeter" diye haykırır yolcusuna. Yolcunun ise bu durum umurunda bile değildir, o yine taksi diye bağırmaya devam eder. Öyle ki taksi için yolcular acımasız görünür, onlar durmadan semt isimleri sayar. Hatta ona durma haydi yürü diye bağırırlar. Yolcuların kimi taksinin çabuk olmasını isterken, kimi de beklemesini ister. Taksi, bu çeşit çeşit yolculardan bıkmış, usanmıştır. Onların isteklerine artık yetişemez. Cahit Irgat, şiirinde bir taksinin psikolojisini kişileştirme yaparak verir. Yolcuların hepsi aynı değildir, farklı huyları olan insanlar da vardır aralarında ve bu insanlar, sürekli taksiye emirler verir. Kimi zaman hava ayazdır, taksinin durumu zordur, bir de üstüne sarhoş bir yolcu gelir. Bu işi daha da güçleştirir. Taksi durumunu şöyle anlatır:

"*Sene, bin dokuz yüz elli bir*

Dertsiz milyonlarda bir

Gelinleri güveyleri taşıdım

Kan içinde yaralıları,

Son vitesimde doğurdu gebe kadınlar,

Demedim kış kıyamet, çamur deryası,

Bata çıka yaşadım." (s. 20)

Taksinin senelerce çektiği çile, onun ağzından ironik bir şekilde verilir. Taksinin bütün bu çektiklerine, fedakârlıklarına rağmen yolcuları ona hâlâ "Taksi dur!, taksi sür!" diye seslenmektedir. Artık taksi sürmekten ve durmaktan çatlayacak durumdadır:

"*- Dur, bu sürat yasak!*

Fren yaptı, duramadı,

Çıldırdı." (s. 21)

Taksinin sabrı artık tükenmiştir, dur ihtarına uymak ister; fakat uyamaz. Sonuçta çıldırır; yani kaza yapar. Şiirde ironinin "*birleşen şart ve durumların beklenilenden veya uygun olandan çok farklı, onun tamamen zıddını ortaya çıkarması*" özelliği kullanılır. Taksinin ironik mücadelesi anlatılırken, onun sonu beklenilenden farklı bir şekilde verilir ve taksi son görevini yaparken "çıldırır."

C. "Balık"

Ortalık'taki mizah yoluyla oluş-

turulmuş şiirlerden üçüncüsü "Balık" adlı şiirdir. Bu şiir de espri açısından kuvvetli olsun diye tekerlemeye yakın bir tarzda yazılmıştır. Böylelikle Şair, şiirinin mizahi yönünü tekerlemeyle daha da güçlendirir. Kara mizah yoluyla oluşturulmuş bu şiirde Şair, zıtlıkları bir arada kullanır. Şiirin ilk iki mısrası şöyledir:

"Ak yelken, kara yelken

Halat demiri yedi" (s. 24)

Zıtlıklarla başlayan şiirde, halatın demiri yemesinden bahsedilir. Burada halatın demire sarılması sonucu onu tamamen kaplaması, yemesi olarak ifade edilmiştir. Ak yelken olağan bir durumdur; fakat kara yelken sözünün olması zıtlık yaratmak içindir. Şiire mizahi yan veren en önemli şey, şiirin tekerleme gibi oluşturulmuş olmasıdır. Bu sefer de Şair, al iskele ver iskele derken denizin gemiyi yediğinden bahseder. Denizin gemiyi yemesi, geminin batmasıdır. Şiirde yaşam şöyle böyle devam ederken farkında olmadan bazı kötü durumların olabileceği anlatılmak istenir. Sonuçta insanlar, yaşamlarında şunu da yapayım, bunu da yapayım derken birdenbire kötü bir durumla karşılaşır. İşte Şair, insanların dünyadaki bu durumunu deniz üzerinde anlatmaya çalışır. Cahit Irgat, bütün bu karşıtlıkları verdikten sonra bu şiirin bir balık hikâyesi olduğunu söyler ve şiirini şöyle bitirir:

"Oynasana balık

İnsan insanı yedi."

Son iki mısrada şiirin kara mizah yönü ortaya çıkar. Balığa seslenen Şair, insanların insanları yediğinden, yani birbirlerini öldürdüklerinden bahseder. Bu durumda balığın sevinip oynaması gerekir; çünkü balığı öldürecek insan ortadan yok olmuştur. Onu ortadan kaldıran ise yine bir insandır. Bu ironik durum, Şair tarafından kara mizah yoluyla dile getirilir. Son mısralar aynı zamanda yoğun bir umutsuzluğu da barındırır.

D. "İnadına"

Cahit Irgat'ın "İnadına" adlı şiiri mizahla yaşama sevincinin yoğrulduğu bir şiirdir. Şiir şöyle başlar:

"İnadına mı güzelsin

Akşam üstleri

Demir parmaklıktan gördüğüm deniz?" (s. 29)

Her şeye rağmen yaşama sevinciyle dolu olan Şair, denizin, kendisinin inadına güzel olduğunu belirtir ve bu soruyu denize mizahi bir üslupla sorar. Bu şiirde de denizi kişileştirir, ardından gemiye bir soru sorar Irgat; fakat soruyu sorarken de gemiyi kişileştirdiği görülür; çünkü Şair gemiye "tombul kıçlı gemi" diye hitap eder. Bu da şiirin mizahi yönünü kuvvetlendirir. Şair, geminin

kendi inadına mı fiyakalı olduğunu ve yan yan gittiğini sorar. Cevap almayacağı kesindir; fakat Şairdeki yaşama sevinci denizi ve gemiyi kişileştirmesini sağlar. Bu kişileştirmeyi de mizahi bir tutumla yapınca, her şeye rağmen hayata tutunmaya çalışan bir Şair çıkar okurun karşısına.

E. "Niyet"

"Niyet" de Şairin tekerleme üslubuyla yazdığı şiirlerdendir ve şiirin mizahi yönü bu tekerlemeye kayan havasından gelir:

"Altın rengi Haliç'ten
Kalay rengi denizden
Balıkları gümüşten
Takacısı Yemiş'ten" (s. 30)

Yaşama sevincini anlatan olumlu mısralarla başlayan şiir, bir süre sonra hayatın gerçeklerini anlatmaya başlar. İnsanoğlu toprak üstündedir, orada yürür. Yürürken suyu, martıları da görebilir; fakat insanın eli bir türlü dostu göremez. Kısacası insanın türlü türlü hâli vardır. Kiminin malı vardır; ama sıkıntısı da vardır. Kimi zaman da insanın içinde yoğun bir sevgi bulunur, bunu dile getiremez. Bazen hayatta düğümler oluşur, bunlar da insanlar tarafından çözülemez. Dolayısıyla "İnsan hâli bilinemez." İnsanın bu karmaşık durumunu ironik bir şekilde anlatan Şair, şiirini bir gerçekle devam ettirir. Sonuçta Şair, yerin altının da üstünün de bir olduğunun farkına varmıştır; çünkü yerin altında da üstünde de insanlar vardır. Bir yandan "tabanda çamur" varken, öte tarafta "teknelerde hamur" vardır. İnsanoğlunun gelip geçiciliği, insanların hâllerinin anlaşılamayacağı üzerine kurulmuş olan şiir, ironik ve tekerlemeli anlatımıyla hem gülümsetir hem de düşündürür.

Şiirin devamında teknelerdeki insanların hâli anlatılır. Bu insanların elleri yelken açar. İnsan yüzü gördükleri zaman da susarlar. Şair, şiirindeki tekerleme havasını, cümleleri tekrar ederek daha da kuvvetlendirir ve Allah'a yakarmaya başlar:

"Ver Allahım ver
Altın rengi Haliç'ten
Kalay rengi denizden
Takacıdan yemişten" (s. 32)

Buradaki "Ver Allahım ver." sözü şiire mizahi bir yön katar ve Şair şiirinin sonunda bu sözü bir daha tekrarlayarak, Allah'tan yer altından ve yer üstünden ne varsa vermesini diler.

F. " Bir Çocuk Konuşuyor"

Cahit Irgat'ın yaşama sevincini anlatan bir başka şiiridir "Bir Çocuk Konuşuyor":

"Her gün daha başka açıyor çiçek
Gökyüzü daha mavi gittikçe
Güneş daha rengarenk" (s. 44)

Bir çocuğun ağzından verilen bu

mısralarda elbette ki yaşama sevinci olmalıdır; çünkü çocuk o saflığıyla dünyaya sımsıkı tutunur ve her şeye olumlu açıdan bakar. Şiirin son mısrası şiirdeki mizahi yönün açığa çıktığı mısradır. Gemilerden bahseden çocuk, gemilerin şıngır mıngır demir aldığını belirtir. "Şıngır mıngır" genellikle çocukların evcilik oynadıkları zaman, kapı açarken kullandıkları bir yansıma ikilemedir. Dünyaya olumlu bir şekilde bakan çocuk, gemilerin demir alırken çıkardığı sesi, kendi dünyasında "şıngır mıngır" olarak tanımlar ve bu da şiire mizahi bir yön katar.

G. "Oğlum Mustafa'nın 'Bu Ne?'leri"

Cahit Irgat, oğlu Mustafa Irgat'ı anlattığı bu şiirde yoğun bir kara mizah kullanır. Mustafa Irgat, iki yaşındayken yayımlanan *Ortalık*'ta bulunan şiir şöyle başlar:

"Hoş geldin oğlum Mustafa
Şaşırtmasın seni dünya" (s. 45)

Oğlunu uyararak şiirine başlayan Irgat, oğlunun doğaya gözlerini çevirmesini ister. Ağaçlar çiçek açmıştır, kuşlar ötmektedir. Bütün yeryüzü ve gökyüzü Mustafa'nın gözlerindedir ve her yer cıvıl cıvıldır. Görüldüğü gibi şiir önce olumlu bir havayla başlar. Ardından Cahit Irgat, oğlunun denize bakmasını ister. Oğlu denizlerde ne var diye sorunca, balıkların ve insanların olduğunu söyler. Ardından gözlerini toprağa çevirmesini ister oğlundan. Toprakta ne olduğuna dair gelen soruya ise insanlar, diye karşılık verir Şair. İnsanların çeşit çeşit olduğunu anlatmaya çalışır oğluna. Dişisi, erkeği, ağası, beyi vardır insanların. Herkes çeşit çeşittir:

"Dişisi var, erkeği var
Ağası var, beyi var
Yağma Hasanın böreği var." (s. 46)

Şiirin bu kısmı mizahi bir dille verilir. Bu mizahi tutum şiirde, kara mizaha doğru yol alır. Toprak üstünde dişi, erkek, ağa, bey türlü türlü insanlar vardır; ama Yağma Hasan'ın böreği gibi yağmalananlar ve bu tip insanları yağmalayanlar da bulunur.

Şiirin devamında Mustafa, babasına bir yer gösterir ve ne olduğunu sorar. Babanın cevabı "*Sorma oğlum, mapusane orası*" şeklindedir. Çocuk bu sefer "*mapusanede*" ne olduğunu sorar, babanın cevabı "*mapuslar*" olur. "*Mapuslar*"ın nesi olduğunu soran çocuk, babasından gözleri, akılları, elleri var cevabını alır. Şiirin son mısrası, Mustafa'nın babasına sorduğu şu sorudur: "- Ya baba, ağızları dilleri?". Şiir bu son soruyla biter; çünkü babanın buna verebileceği bir cevap yoktur. Aslında ağızları ve dilleri olan; fakat yokmuş gibi yaşayan bu mahpusların durumu bir küçük çocuğun ağzından yargılanır ve bu da şiire ironik bir

durum katar. Küçük bir çocuğun bile akıl edebildiği şeyleri yetişkinlerin düşünememesi, şiirin kara mizah yönünü belirginleştiren bir durumdur.

H. "Oğlum Mustafa'nın Düşündüğü Şeye Bak"

Cahit Irgat'ın, oğlu Mustafa Irgat'tan bahsettiği bu şiir, Mustafa'nın babasına sorduğu bir soruyla başlar:

"Ağlar mıyım ben de baba
Bir gün olur senin gibi?
Senin gibi kalır mıyım
Alın yazısı altında?" (s. 47)

Babasının kötü durumu Mustafa'yı da endişelendirir ve babasına, onun zamanında çektiği çileyi hatırlatır. Mustafa, babasının taşı delip de fırladığını bilir, ot yemek zorunda kaldığını bilir ve buna rağmen ölmeyip yaşadığını bilir. Mustafa her şeyin farkındadır ve bunları babasına anlatır. Babası dünyanın acı hâllerini görmüştür ve bu acılık o kadar yerleşmiştir ki içine artık tatlılaşır. Şiir şöyle devam eder:

"Sen kendi derdinde değilsin baba
Ne de güzel sıçradı yeşil kurbağa
Ne güzel de demiş şair dostun Orhan Veli
Benim lokmam aslan ağzında" (s. 48)

Mustafa'nın sorusuna, sevin diye karşılık verir Cahit Irgat; çünkü onun üzülmesi için hiçbir sebep yoktur. "Ben insanın fakiriyim." diyen Şair, bu yüzden korkmaması gerektiğini söyler oğluna. Şiirin sonu mizahi bir üslupla oluşturulmuştur. Mustafa'nın anne ve babasının soyadları kullanılarak ve tekerlemeye benzetilerek oluşturulan mısralar okuru gülümsetir:

"Anan Urgan
Baban Irgat
Korkma oğlum Mustafa Irgat
Bin atına, dünya senin
Dilediğin gibi oynat."

Alaycı bir ifade bulunan bu satırlarda, Mustafa'nın dünyaya aldırmaması gerektiği ironik bir şekilde anlatılmıştır.

I. " Karakulak Suyu"

Cahit Irgat, bu şiirinde karşısındaki bir insana seslenir:

"Bu gözler sende de var, bende de var
Aklımız da var, ayakkabımız da var,
Köpekler gülüyor hâlimize
Sende de yok, bende de yok
Anlayana sivrisinek saz." (s. 50)

Zıtlıklarla kurulmuş bu mısraların şairi, derdini çok da açıklamak istemez. Anlayan anlar gibi bir tutum sergiler. Ardından mısralarında yaşamayı sevdiğinden bahseder; ama ona göre yaşamak ve yaşamacık diye iki ayrı yaşama vardır. Şiirde önce olumlu bir şey belirtilip ardından onun zıddını söyleyerek karşıtlık

oluşturulmaya çalışılır. Buna rağmen Şair, hayatı boyunca yiyip içtiğini belirtir ve bunun için şükreder. Şiirin özelliği olan bir olumlu, bir olumsuz şeyden bahsetme, burada da devam eder ve Şair, bu sefer de "Tükür tükür" der:

"*Yedik içtik yarabbi şükür*

Tükür tükür" (s. 51)

Şiirde olumlu cümlelerin ardından olumsuz cümleler kurularak zıtlık yaratılmaya çalışılır, bu zıtlık da şiire mizahi bir yön verir. Kelimelerle oynaması da bu mizahi yönü güçlendirir. Şiirin son iki mısrası şöyledir:

"*Karakulak suyudur bu şiir,*

Anlayana sivrisinek saz" (s. 51)

Dünyanın en iyi vasıflarına sahip olan ve şifa veren karakulak suyuyla şiirini özdeşleştirir Cahit Irgat. Ardından daha fazla açıklama yapma gereği duymadan "Anlayana sivrisinek saz" der ve şiirine espri katmaya çalışır.

İ. "Hayret"

"Hayret" adlı şiirinde garip düşmüş insanlardan bahseden Şair, yine bir kara mizah örneği gösterir:

"*İnsanlar ana, sokaklar döşek,*

Ağlama garip kişi,

Garip bu dünyada milyon kişi, milyar kişi, her kişi" (s. 55)

Dünyadaki her insanın garip olduğunu vurgulayan Şair, dolayısıyla garip kişinin ağlamamasını ister; fakat bir de hayatın gerçekleri vardır. Şair, koyun sürüsünün melediğini, hem kendini hem de kurdu beslediğini belirterek bu zıtlıktan bir kara mizah örneği doğurur. Ardından da bu böyle devam ettiği sürece "Başımıza daha neler gelmez, neler" der. Yine şiirin son iki mısrasında önemli bir kara mizah yapar Cahit Irgat. Başımıza gelecek olan ise yuf borusunun ve yem borusunun ötmesidir. Yem borusu "Atların Ölümü" adlı şiirde karşımıza çıkmış ve ölüm anlamında kullanılmıştı. Yuf borusunu öttürmek de dilimizde ölmek manasına gelir. Şair, insanlar koyun gibi davranmaya devam ettikçe, ölümümüzün yakın olduğundan dem vurur; fakat bunu açıkça söylemek yerine birtakım simgelerle belirtir ve hem eleştirir hem de benzetmeleriyle gülümsetir. Korkunç bir durumu mizahi bir şekilde aktarmaya çalışır. Şairin bu tespitinden sonra garip kişi, hayret eder ve "-Daha neler?.." der. Şiirde insanlar, koyunlara ve atlara benzetilerek, düştükleri durum ironik bir şekilde anlatılmıştır.

Sonuç

Cahit Irgat'ın *Ortalık* adlı şiir kitabında yer alan şiirlerin bir kısmında yukarıda da görüldüğü gibi espri ve mizah vardır. Gerçi o zamanlarda, bazı şairler, bu şekildeki şiirler-

den hoşlanmıyor olsa da, mizaha 1940 toplumcu gerçekçi kuşağı şairleri yer vermiştir. Bu tip şiirleri onaylamayanlardan biri de Attilâ İlhan'dır: *"Bir zamanlar 'lyrisme'den konuşulurdu. Dokunaklı şiiri severdik. Sonra döndük dolaştık, garip bir inat ve ısrarla 'image'ı ve 'lyrisme'i 'iplemeyen', bütün marifeti esprisinde, alayında (humour) olan düz ve yavan şiirlere tutulduk. Oysa çağımız yürek ısırıcı acılar, dramlar, ağrılar çağıdır; dudağının kenarındaki gülümsemeye ille iki damla tuzlu gözyaşı karışır, gerisinden tebeşir beyazı bir surat peydahlanır."* (İlhan 2004: s. 227) Attilâ İlhan, içinde mizah olan şiirlerden pek de hoşlanmaz ve bunu bir şairin aksayan tarafı olarak görür:

"Peki, Cahit Irgat'ta aksayan nedir? Bence iki şey. Birisi pek de manasız. Cahit Irgat, Orhan Veli takımının havasına girer gibi olur bazen; bakarsınız espriye, kelime oyununa, tekerlemeye eğilir. Bu, ona yakışmıyor. Ortalık'ta, 'Karakulak Suyu' böyle bir şiir. 'Niyet' böyle bir şiir. 'İnadına' böyle bir şiir. 'Atların Ölümü' böyle bir şiir. Fikrimce hiçbiri Cahit Irgat'In öbür şiirleriyle aynı hizada değil. Cahit bir kere yapısı 'mélancolique' ve tedirgin olduğundan, ikincisi bu şiirlerde kendi kendisinden vazgeçmeye çalıştığından 'irtifa'ından kaybediyor. Bir 'Niyet'i okuyunuz, bir de sözgelişi 'Sokak'ı, ya da 'Perişan'ı; aradaki farkı göreceksiniz." (İlhan, 2004: 228)

Cahit Irgat, şiirlerinde, kendi mizacına aykırı bir tutum sergilese de onun şiirleri mizahi açıdan önemli şiirlerdir. Özellikle kara mizah ögesini kullandığı şiirlerinde, alayı ve korkunç gerçeği son iki mısraya saklaması ve okuyucuyu bu şekilde etkilemesi önemlidir. Mizahı kullandığı şiirlerinin bir kısmında ise simgeciliği, kişileştirmeyi aynı anda kullanarak okurlarını hem gülümsetmiş hem de düşündürmüştür.

Kaynakça:

AB Ana Britannica, C. 12.

AB Ana Britannica, C. 16.

Batur, Enis (1987), *Kara Mizah Antolojisi*, İstanbul: Hil yayın.

Böhürler, Fatih (07.07.2006), "Yem Borusu", *Star*.

Enginün, İnci (1986), "Mehmet Akif'te Irony", *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul: Marmara Üniversitesi yayınları, s. 211-223.

Irgat, Cahit (1952), *Ortalık*, İstanbul: Yeditepe yayınları.

İlhan, Attilâ (2004), *Gerçekçilik Savaşı*, İstanbul: İş Bankası Kültür yayınları.